

cenze prací literárněvědných či beletristických děl od nejstarší doby až do současnosti.

Již v prvních Hrabákových pracích nacházíme zárodky širokého pracovního záběru i komplexního pohledu na literární tvorbu. Srovnávací studium staročeského a staropolského verše, při němž uplatnil aspekty lingvistické i literárněvědné, se stalo základnou pro Hrabákovu bádání v oblasti literární historie, versologie i komparistiky. Dílčí hlediska a metody těchto disciplín propojil a doplnil je o stanovisko literárněkritické. Na počátku svého badatelského vývoje se Hrabák věnoval především problematice versologie, spojené se zájmem o starší českou literaturu, která mu poskytovala rozsáhlý materiál k literárněvědným závěrům a stala se východiskem jeho teoretických analýz. Jejich výsledkem jsou soubory *Studie ze starší české literatury* (1956) a *Ze starší české literatury* (1964). Na specifika charakterizující starší literaturu a nedostatečně poznaná místa předobrozeneckého literárního vývoje poukázal Hrabák v souboru statí *K metodologii studia starší české literatury* (1961), v nichž formuloval potřebu jejich specializovaného studia. Zjištěná bílá místa se pak snažil zaplnit vlastní badatelskou i ediční aktivitou, zaměřenou především na památky a prvky starší literatury, které obsahovaly tendenci k zlidovění písemnictví. Jeho edice *Seďm interludií* (1953) V. F. Kocmánka a lidové knížky *Fortunatus* (1970) obrátily pozornost k památkám literární historii do té doby přehlíženým. K literárněhistorické syntéze svého dosavadního díla dospěl svou koncepcí prvního dílu akademických *Dějín české literatury* (1959), na jehož vydání se podstatně podílel jako redaktor i jako autor.

Současně však neustupuje do pozadí ani Hrabákovův zájem o literární teorii, jak o tom svědčí práce *Úvod do teorie verše* (1956), *Studie o českém verši* (1959) a *Z problémů českého verše* (1964) i populárně pojatý výklad *Umíte číst poezii?* (1963). Soustavné zkoumání materiálu starší i novější literatury vyústilo vydáním široce pojatých prací literárněhistorických i literárněkritických. Hrabákovy literárněvědné dílo tedy uzavírají syntézy, jimiž završil své pojetí české literatury jako vnitřně diferencovaného, leč jednotného celku. Výsledky jeho předchozího bádání v oblasti literární teorie shrnul ve své *Poetice* (1973),

přehled vývoje a rozvětvení nejproduktivnějšího žánru současné literatury pak přineslo *Čtení o románu* (1981), nepřehlížející ani masovou zábavnou produkci. Výrazem Hrabákovy přesvědčení o potřebě chápat vývoj české literatury jako nepřerušovaný proces je soubor studií *Jedenáct století* (1982), v němž autor sleduje vývoj české literatury od počátků staroslověnské kultury až k přezte 60. a 70. let 20. století a podává zároveň reprezentativní průřez svým literárněvědným dílem.

Univerzálnost necharakterizuje pouze Hrabákovův vědecký přístup k literatuře, ale také rozsah jeho badatelského pole a v neposlední řadě využitelnost jeho vědeckého díla jak okruhem badatelů, tak širší veřejností. Vedle své činnosti vědecké působil J. Hrabák jako člen redakční rady a několik let také jako vedoucí redaktor časopisu *Česká literatura*, od r. 1961 také jako vedoucí redaktor *Listů filologických*. Byl rovněž jedním z hlavních redaktorů *Výboru z české literatury* a rozvíjel novou koncepci edice *Památky starší české literatury*. Jeho pedagogické nadání se projevilo nejen při přípravě vysokoškolských a středoškolských učebnic, ale také v tom, jak příspěvky o starší literatuře prosazoval do časopisů orientovaných hlavně na současnou produkci a do denního tisku. Přísně vědeckou a popularizační práci však u Hrabáka nelze ostře oddělit, neboť i ve svých odborných publikacích usiloval o přehlednost a srozumitelnost výkladu.

A. VÍTOVA

Doba talentům nepřála. (In memoriam doc. MUDr. Jaroslava Filkkuky, CSc.)

Doc. Filkkuka byl patologem. V odborné veřejnosti byl uznávaným odborníkem s mimořádnými znalostmi a schopnostmi. Žil však v nesprávné době. Když dnes přehlédneme objem jeho výsledků, jsme překvapeni jejich vysokou hodnotou, rozměrem jeho zájmů, jeho nesmírnou tvůrčí a životní aktivitou. Odešel náhle ve svých 60 letech, plný energie, mladického nadšení i zevnějšku, na začátku doby, která

již dovedla jeho osobnost objektivně a spravedlivě hodnotit a ocenit. Nechtěl proto tato vzpomínka představuje alespoň symbolickou splátku na dlužné spravedlivé hodnocení jeho osobnosti a práce, kterou v rámci Masarykovy univerzity vykonal.

Narodil se v roce 1930 v Brně, v intelektuální rodině, matka byla učitelka, otec inženýr. Vystudoval reálné gymnázium v Králově poli, v roce 1949 byl přijat na Lékařskou fakultu MU, kterou dokončil s vyznamenáním v roce 1955. Již jako medik se zapojil do vědecké práce, která se stala souběžným i určujícím atributem jeho odborného i soukromého života. Pracoval na Anatomickém ústavu u prof. Žlábků a později u prof. Uhry na Ústavu experimentální patologie.

Po promoci byl umístěnkovým systémem přidělen do nemocnice v Brezně nad Váhom. Jeho programem však nebyla práce klinika, chtěl se věnovat výzkumu. Možným únikem z přiděleného místa byla cesta přes konkurzní řízení. V roce 1956 byl přijat na místo odborného asistenta Katedry normální anatomie LF v Olomouci, kde se zapojil do výzkumu v moderních metodikách histochemie enzymů. Stal se spoluvůrcem přístroje na mrazovou sublimaci tkání. Za svého krátkého působení v Olomouci publikoval v histochemické problematice dvě práce: Sušení tkání ve zmrzlém stavu, Sušení ve zmrzlém stavu přístrojem s automatickou regulací teploty.

V roce 1959 se vrátil do Brna na pracovní místo odborného asistenta Ústavu patologické anatomie LF MU u prof. Švejdy. V šedesátých letech (od roku 1962) se intenzivně věnoval výzkumu buněčného jádra experimentálních a některých lidských tumorů. V metodice používal a rozvíjel cytofotometrii, chromozomální analýzu, stanovení DNA pomocí feulgenometrie, metodiky s akridinovou oranží, autoradiografii a histochemii. V roce 1964 mu byl udělen vědecký titul kandidáta lékařských věd, téma obhájené práce: *Cytofotometrické stanovení množství DRA v jádrech buněk BŠ tumoru, Walkerova tumoru, L-buněk v lymfocytech periferní krve*. V roce 1965 získal roční Humboldtovo stipendium na Ústavu patologie v Diessenu u prof. Sandrittera. Tam podrobně studoval metodiky k patomorfologické analýze buněčného jádra (morfometrii, histochemii, kvantitativní stanovení DNA, vyšetřování

morfologie chromozomů). Společně s prof. Sandritterem publikoval práci zaměřenou na ztrátu bazických jaderných proteinů během fermentativní izolace DNA. V roce 1966 byl již opět v Brně, kde pokračoval v onkologickém výzkumu. Jeho přístup k oboru byl vysloveně progresivní, moderní, předbíhal tehdejší českou patologii, která se převážně zabývala podrobnou klasifikací a tříděním histologických změn.

Okupace v roce 1968 ho zastihla ve Švédsku, kde trávil s manželkou a s dcerou dovolenou. Jeho žena odmítla se do okupovaného Československa vrátit. Dr. Filkuka se však vrátit chtěl. Octnul se v dilematu. Komunistus odmítal jak v rovině filozofie, tak v rovině praxe, současně byl člověkem se sociálním citěním intelektuála. To vše nešlo dobře dohromady. Byl srostlý se svou zemí, znal dobře její historii, byl především patriot a jeho jediným smyslem života bylo pokračování v již nastartované vědecké práci. Jen na jeden rok se stal emigrantem ve Švédsku, přijal místo na oddělení patologie v nemocnici v Kalmaru. V roce 1969 se vrátil do Brna a očekával, že se vrátí i jeho žena s dcerou. Ta však definitivně návrat odmítla a zůstala s dcerou ve Švédsku. Zůstal v Brně, v roce 1969 se rozvedl a v roce 1971 se podruhé oženil. Jeho druhé manželství bylo velmi šťastné.

V průběhu šedesátých let publikoval celkem 15 prací zveřejněných v našich a zahraničních časopisech. Výsledky jsou přehledně shrnuty ve *Zprávě celostátního výzkumného plánu Cytogenetika experimentálních tumorů (mikrospektrofotometrické stanovení DNK v buňkách hyperplázií a nádorů)* z roku 1970. V souvislosti s řešenou problematikou se stal vysoce kvalifikovaným a uznávaným odborníkem ve složitých moderních metodikách výzkumu funkce a struktury jaderného chromatinu. Své metodické znalosti prezentoval v monografii *Basic staining of cell nuclei*, vydané v roce 1981. Doc. Filkuka je hlavním autorem této knihy, která má vysokou odbornou úroveň. Jeho znalosti problematiky byly skutečně obdivuhodné, stejně jako schopnost jednoduše vyložit složité věci. Měl vysoce vyvinutý smysl pro aktuální problémy medicínského výzkumu. Jeho znalosti i výsledky byly odbornou veřejností vnímány, výzkumnými týmy byl vyhledáván ke spolupráci. V sedmdesátých le-

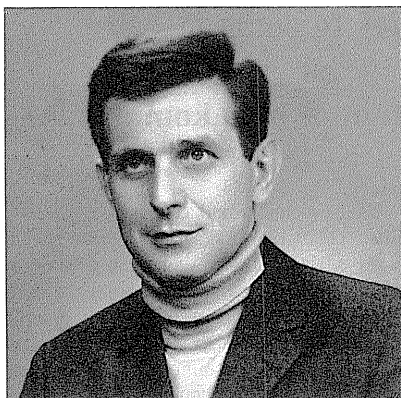
tech byl významně zapojen na programech státního výzkumu. Podílel se na práci týmu prof. Vašků (výzkumné centrum „Náhrada a podpora srdce“ při Ústavu patologické fyziologie LF MU), byl zaměřen na změny jádra kardiomyocytů při srdeční ischemii. Dále se podílel na práci týmu prof. Kořístka II. chirurgické kliniky (celostátní výzkumný plán-transplantace jater). S dr. Kleinvachtem z Biofyzikálního ústavu Československé akademie věd pokračoval v problematice studia buněčného jádra nádorových buněk. Podílel se také na vývoji cytostatika Cisplatinu ve spolupráci s firmou Lachema. V průběhu sedmdesátých let byl autorem a spoluautorem třiceti publikací. Práce na uvedených úkolech pokračovaly úspěšně i v osmdesátých letech.

V roce 1982 byl za soubor svých publikací jmenován docentem patologie. Celkem byl do roku 1990 autorem a spoluautorem 73 publikací, jedné významné monografie a 3 učebních textů. Většina jeho publikací jsou práce experimentální a metodické. V menším počtu jsou zastoupeny práce čistě patomorfologické. Byl šťasten, když se mohl věnovat výzkumným otázkám a řešit problematiku, kterou si zvolil. I. Patologicko-anatomický ústav mu to umožňoval, to mu stačilo. Žádné výhody pro sebe nevyžadoval a nikomu neublížil.

Měl vynikající jazykové znalosti, aktivně znal němčinu, ruštinu, angličtinu a švédštinu.

Když přehlížíme soubor jeho prací a hodnotíme jejich obsah, neubráníme se obdivu. Uměl řešit složité a časově náročné úkoly, které vyžadovaly spojení znalostí z patologie, biochemie, fyziky a matematiky. Jen málo odborníků je takto komplexně vybaveno. Souběžně s prací „výzkumníka“, kterou miloval, ještě zvládl autoptickou a bioptickou patologii a průběžně prováděl diagnostická vyšetření. Uměl poutavě přednášet medikům, studenti si ho oblíbili a vysoce hodnotili. V roce 1980 byl za pedagogickou práci oceněn bronzovou medailí LF, což byla nepřiměřeně malá odměna za jeho komplexní velké úsilí. Přesvědčivě přednášel své nálezy na našich i mezinárodních sjezdech a stal se významným reprezentantem patologie na LF MU.

Politicky organizován nebyl ani o žádné členství v politické straně neusiloval. Tato skutečnost, stejně jako politický „vrubek“ z krátkodobé emigrace, měla nesporný vliv na



výsledek jmenovacích řízení na místo přednosti I. Patologicko-anatomického ústavu, ve kterém byl upřednostněn člen KSČ s odůvodněním, že je starší a zkušenější. V následném jmenovacím řízení komise rozhodla pro jiného uchazeče s ohledem na nižší věk a dlouhodobou perspektivu. Doc. Filkuka tato pro něho nepříznivá rozhodnutí komentoval s humorem, že ve svém životě promeškal „těch správných deset minut“ požadovaných pro optimální věk šéfa ústavu.

Doba, v které žil, však talenty jeho typu nevyhledávala, alespoň ne na vedoucí místa. Měl prostě smůlu. Jeho náboj k altruistické ochotě a úsilí o maximální využití času se mu stalo osudným. Za dosud nejasných okolností se jeho vůz čelně střetl s nákladním autem. Snad šlo o mikrosnánek. Manželka a dcera na zadním sedadle byly pohromy uchráněny. Za několik dní po události, 5. března 1990, doc. Filkuka v Úrazové nemocnici následkům podlehl. Nedočkal se již jmenování profesorem a dalších forem zhodnocení, které se mu nastartovaná změna společenského klimatu chystala udělit. Měl ještě schopnost vytvořit v rámci naší Lékařské fakulty i Univerzity mnoho dobrého. Soubor jeho vlastností ho předurčoval do významných funkcí ve vedení vysoké školy.

K. DVORÁK